

DOI [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2024-30\(59\)-93-108](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2024-30(59)-93-108)
УДК 37.01:34 + 001.8

Ноздрін Олексій Миколайович,

кандидат юридичних наук, адвокат,
докторант кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти».
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0009-0008-3115-7242>
nozdrin1986@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ДУХОВНО- МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. Звернення науковців до проблематики духовно-морального виховання набуває все більшого значення в умовах сучасних викликів суспільного розвитку через повномасштабну війну. Значущий результат кожного дослідження може бути досягнутий лише за умови використання дослідником ефективної методології. Стаття демонструє методологічний інструментарій, що може бути використаний для дослідження правових засад духовно-морального виховання в системі освіти України. Розглянуті поняття, рівні та структура методології. Наведено методологічні принципи для дослідження серед яких принципи історизму, комплексності, системності, об'єктивності, порівняння, практичності. Приділено увагу методологічним підходам, таким як історико-правовий, системний, порівняльний (компаративний), психолого-педагогічний, культурологічний, аксіологічний, діалектичний, міждисциплінарний. Поміж методів дослідження погляд зосереджено на формально-юридичному, логіко-юридичному та порівняльно-правовому. Запропоновано власну методіку дослідження правових документів, що регламентують духовно-моральне виховання в системі освіти України. Методика передбачає кілька етапів. На першому етапі йде збір правових документів, що регулюють освітній процес. Тут важливим є джерела пошуку та хронологічна класифікація зібраних документів. На наступному етапі проводиться аналіз правових документів. Вагомими частинами цього етапу є первинний аналіз, глибокий змістовний контент-аналіз, порівняльний аналіз та функціональний аналіз. Завершальним етапом проводиться оцінка ефективності. Така методика доводить виявити тенденції та проблеми в правовому

просторі і запропонувати рекомендації щодо його вдосконалення. Кожен компонент методології відкриває унікальну перспективу для вивчення правових основ духовно-морального виховання, що дозволяє глибше осягнути їхню сутність та значущість у процесі освіти.

Ключові слова: методологія; елементи методології; методологія дослідження права; правові засади; духовно-моральне виховання; система освіти України.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. Звернення науковців до проблематики духовно-морального виховання набуває все більшого значення в умовах сучасних викликів суспільного розвитку через повномасштабну війну. Значущий результат кожного дослідження може бути досягнутий лише за умови використання дослідником ефективної методології. Актуальність дослідження методологічних аспектів обумовлена насамперед необхідністю глибшого проникнення в складні процеси суспільного життя та всебічного їх пізнання, а також потребою у визначенні перспектив їх трансформації. У сучасному суспільстві існує зростаюча потреба в науковому дослідженні правових засад духовно-морального виховання через його важливість у формуванні гармонійної особистості. Адже духовно-моральне виховання має відображати християнські цінності, як традиційні для українського народу. Роль законодавства України у забезпеченні ефективності цих виховних процесів потребує детального методологічного дослідження.

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. Серед публікацій присвячених елементам методології правового дослідження знаходимо праці В. Братасюка, Д. Гудими, С. Гусарєва, О. Данильяна, В. Дудченко, Л. Заморської, М. Кельмана, М. Козюбри, В. Копчі, М. Костицького, Н. Кушакової-Костицької А. Фальковського, П. Рабіновича, І. Сердюка, О. Сидоренко, О. Тихомірова та інших.

Вагомий внесок у розвиток методологічних засад духовно-морального виховання в Україні через свої наукові праці та педагогічну діяльність зробили такі науковці як І. Бех, О. Ворожбіт, Т. Довгань, В. Кремень, О. Падалка, І. Сіданіч, А. Соловей, О. Сухомлинська та ін.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета – висвітлити методологію дослідження правового підґрунтя

духовно-морального виховання в освітній системі України.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання**:

- розглянути поняття, рівні та структуру методології;
- визначити найбільш доцільний інструментарій для досягнення пізнавального результату включаючи принципи, підходи, методи та прийоми;
- запропонувати власну методіку дослідження правових документів, що регламентують духовно-моральне виховання в системі освіти України.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

Як відомо методологія це система принципів, підходів, методів та прийомів, які використовуються в процесі наукового дослідження. Методологію необхідно розглядати як складне за структурою, внутрішньо диференційоване багаторівневе утворення. Вона забезпечує наукове дослідження певною структурою і послідовністю, формує інструменти та принципи, що застосовуються для вирішення конкретних наукових задач. Методологія являє собою необхідний компонент будь-якої науково-пізнавальної діяльності [1]. Методологія визначає, яким чином дослідник може отримати знання, які методи є найбільш придатними для вирішення певної наукової проблеми, та як ці знання можна застосувати на практиці.

Методологія дослідження правових актів – це визнана науковим загалом на сучасному етапі розвитку правничої науки і обумовлена предметом пізнання сукупність теорій (парадигм), гносеологічних принципів, підходів і методів, які забезпечують можливість вирішення визначених дослідницьких завдань, а також отримання достовірних і об'єктивних знань про волевиявлення праводієздатних суб'єктів [2].

Водночас зауважимо, що немає абсолютної, єдино вірної та назавжди даної методології пізнання в юриспруденції. Вибір методологій пов'язаний із загальним і професійним рівнем дослідника чи юриста-практика. Теоретик сам обирає методи дослідження, підґрунтям яких є певні методології. Він «розташовує» методології «по горизонталі» або творить з них систему, використовуючи навіть методи з різних методологій [3].

Методологічний інструментарій правничої науки залишається невичерпним за змістом та особливо – за можливими комбінаціями їх уживання для досягнення пізнавального результату. На розширення їх каталогу впливає як розвиток юриспруденції та інших наук, їх гносеологічних складових, так і процеси глобалізації та інтернаціоналізації правового життя [4].

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для досягнення задекларованої мети використано:

Аналіз, який полягав у вивченні та структуризації інформації з наукових робіт, присвячених методології досліджень у правовій сфері. Він допоміг з'ясувати існуючі методології та виділити ключові положення.

Порівняльний метод, що дозволив виявити найефективніші підходи та методи, які можна застосувати в рамках дослідження правових актів в сфері духовно-морального виховання в освіті.

Метод синтезу допоміг об'єднати різні елементи методології дослідження (принципи, підходи, методи, прийоми) у єдину логічну систему. Це забезпечило можливість сформулювати цілісний погляд на методологію дослідження правових основ духовно-морального виховання.

Метод класифікації послужив для упорядкування та розподілення різних елементів методології за рівнями, що стало основою структури статті.

Метод моделювання дозволив теоретично спроектувати процес дослідження, розробити етапну та структуровану методику дослідження, яка включає:

- збір правових документів (з акцентом на джерела та хронологію);
- аналіз правових документів (включаючи первинний аналіз, контент-аналіз, порівняльний та функціональний аналіз);
- оцінювання ефективності цих документів.

Ці методи у поєднанні дозволили забезпечити науково обґрунтований підхід до висвітлення методології дослідження правових засад духовно-морального виховання в освіті України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Вважається, що методологія як наукова дисципліна виникла разом із розвитком науки. У класичному розумінні її витоки можна знайти у працях філософів стародавнього світу, таких як Аристотель та Платон, які сформували перші уявлення про структуру наукового пізнання. В епоху Відродження Френсіс Бекон ввів поняття індукції та експерименту, що стало важливим етапом розвитку емпіричних методів дослідження. Ісаак Ньютон у XVII столітті створив основи класичної фізики на базі дедуктивних методів, тим самим заклавши основи сучасної наукової методології. У XX столітті методологія отримала подальший розвиток завдяки науковим роботам Карла Поппера, який запровадив концепцію фальсифікації у науці, та Томаса Куна, який запропонував теорію наукових

парадигм.

З переосмисленням методологічних підходів до аналізу освітніх проблем розширилося проблемне поле наукових досліджень. Учені досліджують проблеми, які пов'язані з світоглядними основами освіти. Відмова від ідеологічного табу й усунення політичних перепон у духовному житті України уможливили наукові пошуки на духовно-моральних засадах вітчизняної освіти, здійснення як ретроспективного аналізу, так і аналізу сучасного стану духовно-морального виховання молодого покоління.

Методологія включає кілька важливих компонентів, кожен з яких має свою специфіку і функціональне призначення. Структурні елементи методології можуть бути представлені у вигляді таких рівнів:

- філософський (найбільш загальний рівень методології, що включає світоглядні підходи, концепції буття та пізнання, що визначають загальну картину наукового дослідження);
- загальнонауковий (застосовуються методи, спільні для усіх наук – аналіз, синтез, індукція, дедукція та аналогія);
- конкретно-науковий (використовуються специфічні методи, в соціології – опитування, анкетування та інтерв'ювання, а у природничих науках – експерименти);
- технологічний (конкретні методи та прийоми, які застосовуються на етапі збору та обробки даних: статистичні методи, математичне моделювання, контент-аналіз тощо).

Звичайно потрібно відокремлювати елементи методології.

Принципи є основними положеннями або правилами, на яких базується методологія. Наприклад, принцип об'єктивності, системності, історизму.

Підходи визначають загальний напрямок, в якому здійснюється дослідження. Вони відображають певні наукові позиції або світоглядні установки дослідника. Наприклад, історичний, системний, структурний, функціональний підходи. Підхід є більш загальним, ніж метод, і включає різні методи. Системний підхід передбачає вивчення об'єкта як складної системи з взаємодіючими елементами.

Методи це інструменти або способи, за допомогою яких вирішуються наукові проблеми. Наприклад, метод спостереження, експерименту, моделювання або порівняння. Вони відрізняються за своєю метою і характером застосування. Метод аналізу передбачає розкладання складного об'єкта на складові частини для їх вивчення.

Прийоми це конкретні дії або операції, які здійснюються в межах методу. Наприклад, при використанні методу порівняння прийомом може бути порівняння різних версій одного і того ж документа.

Отже, *розпочнемо з принципів*. У дослідженні правових засад духовно-морального виховання в системі освіти України важливо визначити кілька ключових принципів методології, які будуть керівними для організації та реалізації цього дослідження. Опіраючись на універсальні гносеологічні принципи та гносеологічні принципи права [2], вбачаємо доречним застосування наступного набору.

Принцип історизму передбачає вивчення правових засад духовно-морального виховання в історичному контексті. Важливо враховувати зміни в законодавстві та освітній політиці, що відбулися протягом досліджуваного періоду, для того щоб зрозуміти еволюцію правових норм і підходів до духовно-морального виховання, виявити вплив історичних подій та соціальних змін на правову регуляцію цього аспекту освіти.

Принцип комплексності має охоплювати всі аспекти правових засад духовно-морального виховання, включаючи законодавчі акти, постанови, наукові праці, освітні програми і практики, для того щоб забезпечити всебічний аналіз, розглядаючи різні джерела інформації і впливи, що допоможуть сформулювати повну картину правового регулювання духовно-морального виховання.

Принцип системності, оскільки дослідження повинно проводитися як частина більшої системи правових та освітніх змін, що включає зв'язки між різними нормативними актами та їх вплив на практичні аспекти освіти. Виявити, як різні правові акти взаємодіють між собою і впливають на формування та реалізацію духовно-морального виховання в системі освіти.

Принцип об'єктивності, позаяк важливо забезпечити об'єктивний підхід до аналізу правових засад, уникати упереджених оцінок і суб'єктивних інтерпретацій. Підтримувати точність і нейтральність у представленні фактів і висновків, щоб результати дослідження були науково обґрунтованими та достовірними.

Принцип порівняння правових засад духовно-морального виховання в Україні з аналогічними системами в інших країнах або історичними періодами. Потрібно визначити подібності та відмінності, що дозволяють краще зрозуміти унікальні аспекти українського підходу і виявити потенційні напрямки для удосконалення.

Принцип практичності, адже дослідження повинно мати практичне значення для сучасної освітньої практики і правової регуляції. Результати

дослідження повинні бути корисними для розробки нових правових норм і рекомендацій для вдосконалення системи освіти. Надати рекомендації по удосконаленню нормативно-правової бази, які в подальшому будуть реалізовані на практиці для утвердження та покращення рівня духовно-морального виховання в системі освіти України.

Відзначаємо наступні *методологічні підходи* по дослідженню правових засад духовно-морального виховання в системі освіти України: історико-правовий, системний, компаративний, психолого-педагогічний, культурологічний, аксіологічний, діалектичний, міждисциплінарний.

Історико-правовий підхід полягає в аналізі змін у законодавстві та нормативних актах на різних етапах розвитку системи освіти України. Цей підхід постає першочерговим, оскільки забезпечує основу для аналізу розвитку права та дії права. Історичний підхід до правових досліджень допомагає розплутати правові проблеми, що йдуть корінням у минуле. Він часто містить орієнтири, які показують, як речі розвивалися та еволюціонували протягом багатьох років. Історична розповідь про те, як правові інституції та «закон» еволюціонували з ходом часу, представляє захоплюючу картину функціонування закону та розкриває факти, важливі для розгадки багатьох юридичних головоломок, які часто потребують огляду назад у минуле. Такі факти зазвичай забуваються, ігноруються або притираються пилом в анналах історії права. Правознавцю може знадобитися переглянути ці факти та вирвати їх із забуття, щоб вони й надалі залишалися актуальними для права та суспільства в цілому [5]. Вивчення законотворчої діяльності дозволяє оцінити, як змінювались підходи до регламентації духовно-морального виховання в Україні протягом різних історичних періодів – від початку ХХ століття до сучасності.

На першість в підходах також претендує і системний підхід. Необхідність системних досліджень обумовлено такими обставинами, як, по-перше, потребою цілісного, системного вивчення природних і соціальних явищ, по-друге, теоретичні і практичні знання досить спеціалізовані, розпадаються на окремі частини, таким чином, виникає практична необхідність у їх систематизації, а також у відновленні загальної картини суспільних відносин. Саме системний підхід дає можливість розглянути право як структуру, яка складається із взаємозалежних елементів (правових явищ), які, незалежно від своєї природи є нормативними за змістом, тобто встановлюються, характеризуються, регулюються тощо нормами права [6]. Використовуючи цей підхід правова база духовно-морального виховання розглядається як

частина загальної освітньої системи, що підпорядковується законам взаємодії між різними елементами цієї системи (школа, сім'я, держава, релігійні та громадські організації).

Порівняльний (компаративний) підхід передбачає порівняння законодавчих ініціатив в Україні з відповідними законами інших країн. Допомогає оцінити сильні та слабкі сторони національної законодавчої системи в контексті духовно-морального виховання. Виявити елементи які можна запозичити для вдосконалення української законодавчої бази.

Психолого-педагогічний підхід зосереджується на вивченні того, як правові норми впливають на процес формування духовних і моральних якостей у дітей та підлітків в умовах освітнього процесу; які методи виховання забезпечують найефективніше засвоєння норм і цінностей. Допомогає проявити вплив правових норм на педагогічні методики формування таких якостей, як чесність, відповідальність, справедливість, милосердя. Психологія виховання, як аспект підходу, допоможе з віковими особливостями, мотивацією, емоційним інтелектом. Отже підхід надасть змогу вивчити, як правові норми та педагогічні методи гармонійно поєднуються для досягнення виховних цілей.

Культурологічний підхід орієнтований на дослідження впливу культурних, етнічних та релігійних факторів на правове регулювання духовно-морального виховання в Україні. Духовно-моральне виховання значною мірою спирається на культурні традиції українського народу, релігійні цінності, які є частиною національної ідентичності. Підхід допоможе з'ясувати роль християнських цінностей у формуванні моральних норм та їх правового закріплення в освітній системі. Дозволить глибше зрозуміти, як правові норми духовно-морального виховання інтегровані в культурний простір України та як вони сприяють формуванню національної самосвідомості.

Аксіологічний підхід забезпечує акцент на власній інформаційній, інструментальній та історичній цінності правових актів.

Діалектичний підхід ґрунтується на таких ідеях: 1) загального, універсального взаємозв'язку досліджуваного нами феномену з іншими явищами правової дійсності, передусім окремими видами практичної юридичної діяльності, елементами механізму правового регулювання суспільних відносин, а також самими суспільними відносинами, що складають предмет такого регулювання; 2) діалектичного розвитку, «якісних» змін змісту правових актів та інших пов'язаних із ними явищ; 3) наявності суперечностей, закономірно притаманних суб'єктам права, які взаємодіють між собою з метою задоволення суспільних і приватних

потреб та інтересів; 4) головним джерелом розвитку правових актів є суспільні (публічні) та приватні потреби й інтереси суб'єктів права; саме правові акти є тим юридичним засобом, що сприяє задоволенню таких потреб і інтересів, а у разі потреби й їх захисту [7].

Міждисциплінарний підхід, який уможлиблює використання філософських концепцій, теоретичного і практичного доробку політології, соціології, українознавства, релігієзнавства, статистики, педагогічної аксіології, психології, статистичних даних з метою всебічного аналізу правових основ духовно-морального виховання в системі освіти.

Застосовування названих методологічних підходів сприятиме обґрунтуванню положень наукового дослідження і виконанню поставлених перед ним завдань.

Методи дослідження є важливою складовою методології, оскільки вони забезпечують інструментарій для збору, аналізу та інтерпретації даних. Під методом розуміється сукупність правил, прийомів, способів наукової діяльності, застосовуваних для одержання істинних знань, які об'єктивно відображають дійсність [8]. Дослідження правових засад духовно-морального виховання в Україні охоплює тривалий історичний період, включає різні джерела інформації та складні соціальні процеси.

Серед загальнонаукових методів у правовій науці найбільшого поширення отримали такі методи: аналіз (розчленовування предмета на складові з метою їх дослідження); синтез (об'єднання раніше виділених частин у єдине ціле); індукція (пізнання загального через дослідження одиничного); дедукція (пізнання окремого на основі знань про загальне); абстрагування (уявне відособлення предмета від зв'язків з ін.); узагальнення (поширення загальних ознак предметів на всі предмети цієї множини); аналогія (правдоподібний висновок про схожість двох предметів за певними ознаками); ідеалізація (утворення понять, реальні прототипи яких можуть бути вказані приблизно); формалізація (узагальнення форм різних за змістом процесів шляхом опису їх у знаковій формі) тощо.

Дослідження правових засад, а тим паче з пропозиціями їх удосконалення, не можна уявити собі без спеціально-наукових і традиційних для юридичної науки формально-юридичного (нормативно-догматичного), логіко-юридичного та порівняльно-правового методів, які становлять необхідний ступінь у науковому пізнанні права.

Формально-юридичний метод дозволяє вивчати внутрішню будову права, найважливіші властивості, класифікувати ознаки, визначати поняття і категорії, встановлювати прийоми тлумачення норм і актів,

систематизувати державно-правові явища. Предметом дослідження у цьому випадку є право в чистому вигляді – його категорії, визначення, ознаки, структура, конструкції, юридична техніка.

Логіко-юридичний метод – включає засоби і способи логічного вивчення та пояснення права і є заснованим на формах мислення і законах формальної логіки. Використання логічних засобів при вивченні й поясненні права дозволяє уникнути суперечностей при побудові законодавства, побудувати логічно несуперечливу і тим самим ефективну систему права, узгодити позитивне право з вимогами природного права, нарешті, правильно і грамотно застосовувати юридичні норми [9].

Порівняльно-правовий метод – це спосіб пізнання правових явищ, який складається з системи прийомів, за допомогою яких виявляються подібні та відмінні ознаки, створюються кваліфікаційні, типологічні групи. Він охоплює низку таких прийомів: 1) збір та вивчення фактів; 2) їх аналіз; 3) абстрагування; 4) порівняння; 5) оцінювання; 6) узагальнення [10].

Не обов'язково дотримуватися лише однієї якоїсь методології, можна використовувати методи з різних методологій, тобто методика конкретного теоретичного дослідження може мати вигляд мозаїки методів [3].

З урахуванням викладених принципів, підходів, методів та прийомів, пропонуємо побудувати власну методіку для дослідження правових документів регламентуючих духовно-моральне виховання в системі освіти України.

Методика буде включати кілька етапів, які забезпечать глибокий і всебічний аналіз нормативно-правових актів, що регулюють виховний процес. Це дасть змогу виявити тенденції та проблеми в правовому просторі і запропонувати рекомендації щодо його вдосконалення.

Перший етап це збір правових документів. На цьому етапі йде визначення критеріїв відбору документів: за тематичною відповідністю (документи, що регулюють духовно-моральне виховання або освітній процес); за хронологією (документи за період 1900–2025 років); за юридичною силою (Конституція України, закони, постанови, укази, накази, державні програми тощо); за впливовістю документів на освітню систему (міжнародні, державні, обласні).

Також, важливим є джерела пошуку правових документів, адже вони мають бути офіційними: офіційний вебсайт Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws>), який містить актуальні закони, постанови та нормативно-правові акти; офіційні вебсайти Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, Конституційного Суду, та ін.; архіви освітніх та наукових установ; міжнародні джерела, як офіційний

вебсайт ЮНЕСКО, Ради Європи та інших міжнародних організацій, що впливають на освітній процес.

Важливим є хронологічна класифікація зібраних документів для аналізу змін у законодавстві протягом досліджуваного періоду:

1900–1917 – дореволюційний період;

1917–1945 – довоєнний та воєнний період;

1945–1991 – після воєнний період;

1991–2025 – період незалежності України.

Другим етапом є безпосередньо аналіз правових документів.

Спочатку здійснюється первинний аналіз правових документів з метою виявлення ключових тем, положень та цілей, які стосуються духовно-морального виховання в освіті. Зазвичай це аналіз преамбул та загальних положень законів; виявлення положень, що регулюють освітній процес і виховання моральних і духовних цінностей; пошук згадок про моральне, духовне, етичне виховання у текстах законів та підзаконних актів.

Потім глибокий змістовний контент-аналіз, що передбачає вивчення ключових термінів і понять, таких як «духовне виховання», «моральні цінності», «патріотичне виховання»; визначення смислових акцентів правових актів у різні історичні періоди; виявлення змістовних змін у трактуванні духовно-морального виховання у різних редакціях законодавчих актів.

Метод порівняльного аналізу буде корисним для співставлення правових актів різних історичних періодів і країн. Це може включати порівняння міжнародних конвенцій, рекомендацій та практик із законами, наказами, програмами та іншими релевантними документами в Україні. У результаті порівняння встановлюється якісний стан правової системи в цілому або окремих правових інститутів і норм. Широке застосування порівняльного методу у правознавстві і юридичній практиці призвело до формування в складі юридичної науки відносно самостійного напрямку – порівняльного правознавства (юридичної компаративістики).

Правова герменевтика стане в нагоді для інтерпретацію змісту правових текстів, розуміння їх у контексті культурно-історичних умов, зокрема, з урахуванням традиційної християнської моральності, яку історично підтримують в Україні.

Функціональний аналіз допоможе визначити, як нормативно-правові акти впливають на функціонування освітніх установ і виховних програм. Він спрямований на виявлення практичних наслідків прийняття правових актів для шкіл, університетів, інших освітніх установ.

На завершальному етапі проводиться оцінювання ефективності правових документів. Для цього використовуються кількісні та якісні показники: рівень впровадження духовно-морального виховання у освітні програми; оцінка відповідності правових актів національним і міжнародним стандартам; аналіз відгуків та рекомендацій від освітян і суспільства, зібраних через інтерв'ю з фахівцями в галузі освіти, юристами та педагогами.

На основі зібраних і проаналізованих даних будуть зроблені висновки, надані рекомендації, здійснено прогноз розвитку правового регулювання духовно-морального виховання в Україні.

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

Взаємозв'язок права та педагогічної практики у сфері духовно-морального виховання є взаємодією двох важливих компонентів виховного процесу. Право визначає загальні рамки та стандарти виховання, тоді як педагогічна практика забезпечує їхню конкретну реалізацію в умовах освітнього процесу. Цей взаємозв'язок створює основу для формування цілісної та гармонійно розвиненої особистості, яка здатна не лише діяти в рамках правових норм, а й усвідомлювати моральні та духовні цінності, що є важливими для її життєвого шляху.

Кожен з елементів методології надає свій унікальний ракурс для дослідження правових основ духовно-морального виховання, що сприяє формуванню більш глибокого розуміння їх сутності та значення в освітньому процесі.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. Продемонстрований у статті методологічний інструментарій забезпечить високий науковий рівень дослідження правових засад духовно-морального виховання в системі освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] М. Кельман, «Методологія правознавства як світ організованих форм мислення та діяльності дослідника», *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки : зб. наук. праць, № 876, с. 61–67, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://lpnu.ua/news/visnyk-lvivskoi-politekhniky-yurydychni-nauky-no-876-2017> Дата звернення: Верес. 06, 2024.
- [2] І. А. Сердюк, «Методологія дослідження правових актів: поняття та її

- структура», *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, № 4, с. 110–123, 2022. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2022_4_18 Дата звернення: Верес. 06, 2024.
- [3] М. Костицький, Н. Кушакова-Костицька, «Методологія теоретичного та практичного пізнання в юриспруденції як у науково-практичному комплексі», *Філософські та методологічні проблеми права*, № 1(25), с. 9–17, 2023. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1541> Дата звернення: Верес. 06, 2024.
- [4] В. В. Копча, «Методологія дослідження правового явища: поняття, структура, інструментарій», *Часопис Київського університету права*, № 1, с. 54–58, 2020. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/254> Дата звернення: Верес. 06, 2024.
- [5] R. Kr. Pathak, *Historical Approach to Legal Research*. [Online]. Available: https://www.researchgate.net/publication/336676844_Historical_Approach_to_Legal_Research Application date: September 06, 2024.
- [6] Л. І. Заморська, «Системний підхід у дослідженнях правової реальності», *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*, № 7, с. 38–44, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2016_7_6 Дата звернення: Верес. 06, 2024.
- [7] І. А. Сердюк, «Методологічні підходи як необхідна складова методології дослідження правових актів», *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, № 2, с. 121–132, 2023. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2023_2_21 Дата звернення: Верес. 06, 2024.
- [8] М. Кельман, «Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку», *Психологія і суспільство*, № 4, с. 33–46, 2015. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2015_4_7 Дата звернення: Верес. 06, 2024.
- [9] О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, «Методи правового дослідження», у *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків, Україна: Право*, 2017, т. 2, с. 456–459. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/16738> Дата звернення: Верес. 06, 2024.

- [10] І. Ситар, «Методологія дослідження релігійних правових систем», *Порівняльне правознавство*, № 3/4, с. 169–176, 2012. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/popr_2012_3-4_17 Дата звернення: Верес. 06, 2024.

METHODOLOGY FOR RESEARCHING THE LEGAL FOUNDATIONS OF SPIRITUAL AND MORAL UPBRINGING IN THE UKRAINIAN EDUCATION SYSTEM

Oleksii Nozdrin,

candidate of legal sciences, lawyer,
doctoral student of the Department of Pedagogy,
Administration and Special Education,
Educational and Scientific Institute of Management and Psychology,
SIHE «University of Educational Management».
Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0009-0008-3115-7242>
nozdrin1986@gmail.com

Abstract. Scholars' attention to the issues of spiritual and moral upbringing is becoming increasingly important in the context of modern societal challenges, especially in light of the full-scale war. A significant result of any research can only be achieved by employing an effective methodology. This article demonstrates the methodological tools that can be used to study the legal foundations of spiritual and moral upbringing within the Ukrainian education system. The concepts, levels, and structure of methodology are examined. The article presents methodological principles for research, including the principles of historicism, complexity, systematization, objectivity, comparison, and practicality. Attention is given to methodological approaches such as historical-legal, systemic, comparative, psychological-pedagogical, cultural, axiological, dialectical, and interdisciplinary approaches. Among the research methods, the focus is on formal-legal, logical-legal, and comparative-legal methods. The article proposes a custom methodology for researching legal documents that regulate spiritual and moral upbringing in the Ukrainian education system. The methodology involves several stages. The first stage involves collecting legal documents regulating the educational process, with attention to sources of information and chronological classification of the collected documents. The next stage involves analyzing the legal documents, with key components being initial analysis, deep content

analysis, comparative analysis, and functional analysis. The final stage involves evaluating the effectiveness. This methodology helps to identify trends and issues within the legal framework and offers recommendations for its improvement. Each component of the methodology provides a unique perspective for studying the legal foundations of spiritual and moral upbringing, allowing for a deeper understanding of their essence and significance in the educational process.

Keywords: methodology; elements of methodology; methodology of legal research; legal foundations; spiritual and moral upbringing; education system of Ukraine.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] M. Kelman, «Metodolohiia pravoznavstva yak svit orhanizovanykh form myslennia ta diialnosti doslidnyka», *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhniky»*. Serii: Yurydychni nauky : zb. nauk. prats, № 876, s. 61–67, 2017. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://lpnu.ua/news/visnyk-lvivskoi-politekhniky-yurydychni-nauky-no-876-2017> Data zvernennia: Veres. 06, 2024. (in Ukrainian).
- [2] I. A. Serdiuk, «Metodolohiia doslidzhennia pravovykh aktiv: poniattia ta yii struktura», *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*, № 4, s. 110–123, 2022. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2022_4_18 Data zvernennia: Veres. 06, 2024. (in Ukrainian).
- [3] M. Kostytskyi, N. Kushakova-Kostytska, «Metodolohiia teoretychnoho ta praktychnoho piznannia v yurysprudentsii yak u naukovykh praktychnomu kompleksi», *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*, № 1(25), s. 9–17, 2023. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://philosophy.naiou.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1541> Data zvernennia: Veres. 06, 2024. (in Ukrainian).
- [4] V. V. Kopcha, «Metodolohiia doslidzhennia pravovoho yavlyshcha: poniattia, struktura, instrumentarii», *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, № 1, s. 54–58, 2020. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/254> Data zvernennia: Veres. 06, 2024. (in Ukrainian).
- [5] R. Kr. Pathak, *Historical Approach to Legal Research*. [Online]. Available: https://www.researchgate.net/publication/336676844_Historical_Approach_to_Legal_Research Application date: September 06, 2024.

- (in English).
- [6] L. I. Zamorska, «Systemnyi pidkhid u doslidzhenniakh pravovoi realnosti», Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy, № 7, s. 38–44, 2016. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2016_7_6 Data zvernennia: Veres. 06, 2024. (in Ukrainian).
- [7] I. A. Serdiuk, «Metodolohichni pidkhody yak neobkhidna skladova metodolohii doslidzhennia pravovykh aktiv», Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, № 2, s. 121–132, 2023. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2023_2_21 Data zvernennia: Veres. 06, 2024. (in Ukrainian).
- [8] M. Kelman, «Metodolohiia suchasnoho pravoznavstva: stanovlennia ta osnovni napriamy rozvytku», Psykholohiia i suspilstvo, № 4, s. 33–46, 2015. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2015_4_7 Data zvernennia: Veres. 06, 2024. (in Ukrainian).
- [9] O. H. Danylian, O. P. Dzoban, «Metody pravovoho doslidzhennia», u Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t. Kharkiv, Ukraina : Pravo, 2017, t. 2, s. 456–459. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/16738> Data zvernennia: Veres. 06, 2024. (in Ukrainian).
- [10] I. Sytar, «Metodolohiia doslidzhennia relihiinykh pravovykh system», Porivnialne pravoznavstvo, № 3/4, s. 169–176, 2012. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/porpr_2012_3-4_17 Data zvernennia: Veres. 06, 2024. (in Ukrainian).

*Стаття надійшла до редакції
24 вересня 2024 року*

